

ARTICLES CENTRALS

L'esport i la reinserció i inclusió social dels exnens soldat

Dean M. Ravizza

Professor associat a la Universitat de Salisbury (Estats Units)

Les guerres estan alterant dramàticament les vides dels nens a tot el món. S'estima que, en l'actualitat, desenes de milers de nens participen en conflictes armats, en forces governamentals o bé en grups armats no estatals, a totes les regions del món. La presència constant de nens soldat en conflictes, des de la República Centreafricana i el Sudan del Sud fins a Myanmar i el Iemen, ho evidencia. Sovint, els nens són reclutats per les forces armades als Estats fallits, en els quals preval la falta d'oportunitats econòmiques i d'educació i en els quals es produeix l'ensorrament de la societat i de les estructures protectores tradicionals. Altres grups armats, per la seva banda, utilitzen el segrest de nens per reforçar les seves forces de combat. En ambdós casos, els nens soldat s'enfronten a riscos extrems relacionats amb la guerra, que suposen una greu amenaça per al seu benestar psicològic i emocional. Les lleis internacionals, com el Protocol Facultatiu (2002) de la Convenció sobre els drets del nen (1989)¹ i els Principis de París sobre els nens vinculats a forces o grups armats (2007)² prohibeixen als Governos i als grups armats no estatals utilitzar nens menors de divuit anys en conflictes armats. Però malgrat la vigència d'aquests estàndards internacionals, la pràctica dels nens soldat continua existint.

L'esport es continua considerant un element clau dels programes de reinserció d'exnens soldat. Els centres d'acollida temporals –una etapa prèvia a la reinserció i a la reunificació familiar– sovint utilitzen l'esport com un dels components dels seus programes de suport. L'esport proporciona a aquests nens, estímuls intel·lectuals i emocionals generats a partir de la realització d'activitats en grup estructurades i els

ofereix l'oportunitat de posar en pràctica models de comportament estructurats i socialment acceptables, allunyant-los del context social en què la violència està normalitzada i integrant-los a un altre de diferent, en el qual el treball en equip es valora positivament. Tot això té el propòsit que puguin transferir aquests models de conducta quan tornin a un entorn comunitari.

“ L'esport proporciona estímuls intel·lectuals i emocionals als exnens soldat, i els ofereix l'oportunitat de posar en pràctica models de comportament socialment acceptables ”

La reinserció d'exnens soldat a la comunitat és un procés difícil i que de vegades fracassa. Aquests joves experimenten complexos nivells d'acceptació que han de ser abordats quan tornen de les forces de combat. El meu treball amb ells al nord d'Uganda va evidenciar que experimentaven diferents nivells d'acceptació quan tornaven a casa. L'esport va resultar ser, per a molts, un catalitzador que els permetia establir relacions positives, en reunir nens i joves de diferents procedències en unes activitats amb interessos compartits i valuosos per a ells. Això donava com a resultat un adequat nivell d'inclusió social entre els seus companys. A més, l'esport els ofería un sentit de pertinença a un equip o a un programa, els proporcionava oportunitats per al desenvolupament de capacitats valorades i creava l'oportunitat per augmentar el capital comunitari, ja que ampliava les xarxes socials i incrementava la cohesió de la comunitat.

La inclusió social sorgeix a partir d'una complexa ecologia de trets individuals i forces socials. Sovint, un nen que sobreviu al conflicte ha desenvolupat estratègies de supervivència per poder-se espavilar en entorns hostils i perillosos. Molts d'aquests joves, especialment els que han sobreviscut a abusos, han hagut de desenvolupar els seus propis recursos, la qual cosa es posa de manifest en el sentiment de confiança en si mateixos i la sensació que poden controlar el seu destí. És el cas d'en Peter i la Harriet³, segrestats durant gairebé dos anys per l'Exèrcit de Resistència del Senyor.

Ambdós van anar assumint, progressivament, més nivells de responsabilitat, que incloïen l'organització d'assalts a viles i segrestos (Peter) i la supervisió de grups de dones joves una vegada segrestades (Harriet). Quan van tornar, es van haver d'enfrontar a l'estigma que acompanya els que han estat nens soldat. Però, a l'escola, cada un d'ells va ser elegit, pels seus companys, *prefecte d'esport* –un càrrec de gran responsabilitat davant l'organització i la direcció de les activitats esportives de l'escola–, demostrant que havien aconseguit transferir les habilitats adquirides durant la captivitat a un context socialment acceptable. Van utilitzar l'esport com a mitjà per demostrar la seva confiança en si mateixos i el control que exercien sobre el seu propi destí com a exnens soldat reinserits.

“ Els exnens soldat aprenen a gestionar els conflictes a través del diàleg i no de la lluita, per superar l'estigma de la seva propensió a la violència física ”

Convé tenir present que les activitats esportives no constitueixen una experiència homogènia i estandarditzada. Les experiències dels exnens soldat amb una mateixa activitat dependran de diferents factors, així com els efectes de les mateixes. De la mateixa manera, els contextos en els quals es realitzen les activitats esportives són variats. Al llarg del procés de reinserció, els exnens soldat s'enfronten a múltiples conflictes, motiu pel qual, en els programes de suport psicosocial, es dona la màxima prioritat a la resolució no violenta d'aquests ⁴. Els esports poden ensenyar als nens habilitats per gestionar conflictes per mitjans no violents en comptes de recórrer a la violència física. Es pot presumir que l'efecte serà fins i tot més gran una vegada tornin a les seves comunitats, quant a accés, educació i relacions amb els seus companys i amb la comunitat.

El nostre programa comunitari *Peaceful Play (Joc Pacífic)* ⁵, al nord d'Uganda, se centrava a resoldre els conflictes que sorgien durant la pràctica d'esports en comunitats en les quals una elevada proporció d'exnens soldat rebia provocacions per part dels seus

companys, per tal de transferir les habilitats de resolució de conflictes a aquells conflictes que eren de baixa intensitat i que es produïen a les seves llars, escoles i comunitats. Els nens i joves aprenien a utilitzar el diàleg, a remetre's a les normes existents i a buscar ajuda exterior quan convenia per resoldre un conflicte. Els entrenadors esportius de les comunitats i els monitors d'esport de les escoles van observar la disminució de comportaments conflictius i van assenyalar que havien augmentat les habilitats dels joves per resoldre els seus propis conflictes de manera pacífica i sense la intervenció d'adults.

Tanmateix, la participació en l'esport pot comportar també un efecte destructiu, convertint la competició en un caldo de cultiu per al conflicte. Això ocorre quan els participants provoquen comportaments conflictius en els exnens soldat a fi de reforçar els estereotips que els consideren amenaces per a la pau, en una situació en la qual les comunitats s'esforcen per deixar enrere el conflicte. Amb l'orientació adequada, els exnens soldat aprenen a gestionar els conflictes a través del diàleg i no de la lluita, per superar l'estigma de la seva propensió a la violència física. A través de l'esport se'ls proporcionen oportunitats per consolidar les relacions positives mentre es dissipa qualsevol pensament relatiu a un possible retorn a un grup armat.

Malgrat els molts usos de l'esport com a mitjà de suport psicosocial per a la reinserció i inclusió social d'exnens soldat, queden preguntes per respondre. La participació en l'esport afavoreix la inclusió social a llarg termini? Les respostes per entendre millor els efectes holístics a llarg termini de l'esport en aquests nens es podrien trobar en els estudis longitudinals relatius als factors culturals contextuais fonamentals, més que en els factors percebuts. La qüestió no és simplement si la participació en esports pot ser vista com un element que contribueix al desenvolupament personal i comunitari i a la reducció de l'exclusió social d'exnens soldat. Es tracta, més aviat, de la naturalesa de la contribució que l'esport pot aportar a la resolució d'una sèrie de temes. Proporciona, sens dubte, una dinàmica útil, regida per comportaments prosocials compatibles amb una reinserció satisfactòria, que poques activitats estructurades poden oferir. Ara bé, això no ens ha de fer oblidar que calen sistemes de protecció i atenció més amplis i sostenibles per garantir la reinserció dels joves supervivents de la guerra.

1. Assemblea General de les Nacions Unides. Protocol facultatiu relatiu a la participació de nens en els conflictes armats, 25 de maig de 2000.
2. Fons Internacional d'Emergència de les Nacions Unides per a la Infantesa. Principis de París: principis i directrius sobre els nens vinculats a forces o grups armats. 2007.
3. Peter i Harriet són noms ficticis utilitzats per protegir la identitat dels nens que van participar en la investigació i el treball de camp.
4. Wessells, Michael G. *Child Soldiers: From Violence to Protection*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006.
5. Ravizza, Dean M. et al. *Peaceful Play: Strategies for Resolution to Conflict through Sport*. Salisbury: Bosserman Center for Conflict Resolution, 2012

Photography (CC) : Ender Vestvik

© Generalitat de Catalunya